

ÚS: Zachránit demokracii může jen lid

26.října 2009 Petr Bříza

Pravomoc rušit ústavní zákony není výslovně zakotvena ani v Ústavě, ani v zákoně o Ústavním soudu (ÚS). Dostupné materiály z přípravy Ústavy a jejích novel svědčí tomu, že nebylo úmyslem ústavodárce tuto pravomoc ÚS svěřit. Ostatně i v samotné věci Melčák ÚS postupoval podle ustanovení o rušení běžných zákonů, což znamenalo, že ke zrušení zákona ústavního by mu stačil stejný počet soudců jako ke zrušení zákona běžného (tedy devět). Je absurdní se domnívat, že kdyby ústavodárce chtěl ÚS udělit pravomoc rušit ústavní zákony, přijímané kvalifikovanou většinou Parlamentu, že by na to stanovil stejnou proceduru jako pro běžný zákon.

Přesto ÚS došel k závěru, že jeho pravomoc rušit ústavní zákony vyplývá z Ústavy implicitně. ÚS, jakožto „orgán ochrany ústavnosti“ (čl. 83 Úst), se domníval, že musí vymáhat čl. 9 odst. 2 Ústavy, který říká, že „změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřipustná.“ Kdyby ÚS nemohl rušit ústavní zákony, které jsou s tímto ustanovením v rozporu, nebyl by onen článek prý více než morálním apelem.

Tato logika má několik nedostatků, a to i když připustíme, že čl. 9/2 opravdu neměl být jen jakousi politickou deklarací. Předně to, že s určitou právní normou není spojen specifický postih, neznamená, že jde pouze o morální apel bez jakékoliv právní závaznosti. I bez konkrétní sankce nepřestává být čl. 9/2 právně závazný. ÚS musí vykládat právní předpisy v souladu s ním a ústavodárce je povinen jej respektovat při své činnosti. Dojde-li k porušení čl. 9/2, jedná se o porušení právní normy. Porušitel nese právní odpovědnost. Z toho ale automaticky nevyplývá, že takové porušení je nutno sankcionovat zrušením daného úst. zákona. A už vůbec z toho nevyplývá, že pravomoc takové porušení sankcionovat náleží ÚS. V demokratickém právním státě mohou orgány veřejné moci činit pouze to, co jim zákon stanoví (čl. 2 Úst). Navíc pravomoci nevolených orgánů se vykládají restriktivně, neboť nejsou legitimovány přímo suverénem, tedy lidem prostřednictvím svobodných voleb.

Čím tedy obhájit skutečnost, že navzdory výše uvedenému si přímo nevolený patnáctičlenný soud přisvojil pravomoc rušit akty ústavní většiny Parlamentu, disponující mimořádnou mírou demokratické legitimacy? Co ÚS opravňuje k tomu, aby rušil předpis stejného druhu, jakým byl on sám vytvořen?

Nám, kteří tvrdíme, že nad ústavodárcem je už jen suverén sám, tedy lid, odpovídají zastánci ÚS tím, že soud zde musí fungovat jako poslední pojistka demokracie, jako její „statečný“ ochránce proti „zvůli“ ústavní většiny. Sbor moudrých a morálně bezúhonných osob, držící si odstup od prohnitého světa politických bojů, jakožto poslední zastávka cestou na barikády.

Soudci jmenovaní politiky

Jakkoliv libě znějí tato slova, jsou značně odtržená od reality. Co nás opravňuje věřit, že několik právníků jmenovaných prezidentem se souhlasem Senátu je méně ovlivnitelných a nekompetentních než ústavodárná většina dvou různými způsoby volených komor českého Parlamentu? Vždyť jsou to zase jen politici, kteří tyto soudce jmenují. A co víc, mnozí z těch soudců *jsou* bývalí politici. A zapomněli jsme už na pochybnosti, které zaznívaly v souvislosti s minulostí některých z těch, kdo dnes v Brně sedí? A nemohou tam v budoucnu zasednout lidé ještě mnohem méně důvěryhodní?

ÚS není statečný zachránce demokracie. Kauza Melčák je v tomto ilustrativní. Nevím, kdo může

vážně tvrdit, že zde hrozila změna *podstatné* náležitosti demokratického právního státu. Tím, že si sněmovna zkrátila volební období, neohrozila jinou moc ve státě, sebe sama limitovala a vrátila rozhodování do rukou nejvyšší moci v každé demokracii – lidu. Jestli něco v době ekonomické krize způsobilo chaos, byl to právě necitlivý zásah ÚS. Rušit ústavní zákony v době, kdy demokracie v žádném ohrožení není a politici rozhodnutí ÚS respektují, na tom není nic statečného; to je spíše nepřiměřený soudcovský aktivismus.

A až naopak bude demokracie skutečně ohrožena, žádný ústavní soud nás nezachrání, protože totalitní režimy se vyznačují tím, že nepohodlná rozhodnutí soudů ignorují. V horším případě jejich autory likvidují. Kdo může vyloučit, že mnozí z těch „statečných“ soudců by se tváří v tvář drakonickým trestům zalekli a opravdu neústavní ústavní zákon by nezrušili?

Zachránit demokracii tak nakonec vždy bude moci jen ten jediný, kdo stojí nad ústavodárcem, jediný, kdo může zabránit tomu, aby „podstatné náležitosti demokratického právního státu“ nebyly měněny. Lid. Tedy my. A budeme to muset udělat třeba i Ústavnímu soudu navzdory.